

Tadqiqot.uz

**ЎЗБЕКИСТОН
ОЛИМЛАРИ ВА
ЁШЛАРИНИНГ
ИННОВАЦИОН
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАРИ
МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

2021

- » Ҳуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидаги изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

**28 FEBRAL
№25**

CONFERENCES.UZ

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 25-КЎП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
1-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
25-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ
ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-1**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN
25-MULTIDISCIPLINARY ONLINE DISTANCE
CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND PRACTICAL
RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-1**

ТОШКЕНТ-2021

УУК 001 (062)
КБК 72я43

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2021]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 25-қўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 28 февраль 2021 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2021. - 10 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳлил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1. Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б., ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2. Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна (Фарғона давлат университети)

3. Тарих саҳифаларидаги изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4. Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

5. Давлат бошқаруви

PhD Шакирова Шохида Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази)

6. Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

7. Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Муסיқа ва ҳаёт

Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқайом Раҳимбердиевич (Наманган муҳандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган муҳандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Раҳмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг ҳаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

1. М.Жалолдинова	
ИСЛОМ ҲУҚУҚИДА ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ ТУШУНЧАСИ.....	7

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЙЎНАЛИШИ

ИСЛОМ ҲУҚУҚИДА ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ ТУШУНЧАСИ

М.Жалолдинова,

Ўзбекистон халқаро ислом академияси

таянч докторант

Телефон: +99890 788 74 95

M.Jaloldinova1995@gmail.com

Аннотация: Ушбу мақолада ислом ҳуқуқида ижтимоий ҳимоя тушунчаси таърифи, пайдо бўлиши, қонунчилигимизда акс этиши ва аҳамияти ҳақида маълумотлар келтирилган.

Калит сўзлар: ислом ҳуқуқи, фикҳ, ижтимоий ҳимоя ва таъминот, қонун ҳужжатлари, Қуръони карим маънолари таржимаси, “Саҳиҳул Бухорий”, Сунан Термизий”.

Башарият тарихига назар солсак, инсонларни ўзаро бир жамоа бўлиб яшаши, ижтимоийлашуви ҳаётий эҳтиёж ҳисобланган. Давлатнинг асосий бўғини ҳисобланган жамиятнинг фаровон ва барқарор ривожини аъзоларининг ўзаро ёрдам, қўллаб-қувватлаш ва мустақкам муносабатлар билан амалга оширилади. Аслида ҳар бир инсон ён-атрофидагиларининг ўзаро меҳр-муҳаббати, хоҳ моддий бўлсин ёки маънавий маддага муҳтождир.

Жамиятнинг шундай бир қатлами борки, уларга ҳам маънавий, ҳам моддий жиҳатдан кўпроқ эътибор бериш зарур ҳисобланади. Бугунги кунда ёрдамга муҳтож инсонларга кўмак бериш илмий тилда “ижтимоий ҳимоя” деб аталади.

Ижтимоий ҳимоя аҳолини ижтимоий ва моддий-маънавий муҳофаза қилинишини таъминлайдиган ва жамиятда қарор топган ҳуқуқий, иқтисодий, ижтимоий чора-тадбирлар мажмуидир. Унинг асосий мақсади аҳоли фаровонлигини таъминлаш, аҳоли қатламларининг таълим, маданият, касб малакаси, даромадлари жиҳатидан кескин тафовутларига барҳам бериш, жамият томонидан инсонга муносиб ҳаёт даражасини таъминлашга ёрдам беришдан иборат.

Қўллаб олимларнинг фикрича, кенг умумсоциологик маънодаги ижтимоий ҳимоя концепцияси биринчи бор 1935 йилда АҚШнинг «Ижтимоий хавфсизлик бўйича қонун»ида қўлланилган. Ушбу қонунда қариялар ва меҳнатга лаёқатсиз аҳоли қатламига ижтимоий ёрдам кўрсатиш масалалари бўйича дастурларни ишлаб чиқиш ҳақида таклифлар келтирилган. Аммо аҳолини ижтимоий ҳимоялаш тушунчаси унда тўлалигича ёритилмаган ва ушбу муаммони ҳал этувчи тавсиялар ҳали ишлаб чиқилмаган эди. Шуни ҳам айтиш керакки, баъзи адабиётларда «ижтимоий ҳимоялаш» ибораси, биринчи марта, Россиялик олим П.И.Новгородцевнинг асарларида қўлланилган, ҳамда ушбу тушунчага тегишли бўлган муаммолар ечими ишлаб чиқилган¹.

Халқимиз минг йилликлар давомида ижтимоий соҳа борасида ислом дини таълимотлари асосида диний ва миллий қадриятларига таянган ҳолда катта тажриба тўплаган. Ушбу буюк меъросни изчил ўрганиб бориб, барча халқларда умуминсоний қадриятлар мавжудлигини, шу жумладан ижтимоий муносабатларнинг ҳозирги даврда аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш номини олган жабҳасида ҳам мавжуд бўлган муайян маълумотларни жамлаб ўрганиш муҳим аҳамиятга эга.

Таъкидлаш лозимки, мустақиллик даврида ижтимоий муҳофаза муайян тизимга айланди. Муҳтож қатлам ва гуруҳларга моддий ёрдам кўрсатишнинг ўзига хос миллий механизми ишлаб чиқилди. Давлат бюджетиде махсус “Ижтимоий ҳимоя” банди белгиланган. Бюджетда

¹ Ҳошимов.П., Абдуллаев.Ш., «Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишнинг назарий асослари», Иқтисод ва молия, –Т №9, 2012. – Б 22.

кўзда тутилган харажатлардан ташқари, ҳукуматимиз томонидан ўзбек халқининг ижтимоий-иқтисодий ва маъмурий бирлиги бўлмиш маҳалла орқали кўп болали, кам таъминланган оилаларга, ёлғиз кексалар, пенсионер ногирон ва боқувчисини йўқотганларга мақсадли мадад кўрсатиш тизими шакллантирилди. Ушбу йўналишда ҳар йили уларга ижтимоий хизмат кўрсатишни янада кучайтиришга қаратилган махсус қарорлар қабул қилинмоқда. Буни адолатли амалга оширишда маҳалла фуқаролар йиғинларининг масъулияти оширилди.

Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш нафақат бозор иқтисодиёти шароитида энг муҳим вазифалардан биридир. Балки халқимиз қон-қонига сингиб кетган миллий ва диний кадриятлар ичига кирувчи ўзаро ёрдам, силайи раҳм, кам таъминланган оилаларга кўмак бериш каби олий инсонпарварлик ғазилатлари сифатида ҳам алоҳида ўринга эга.

Демак, ижтимоий ҳимоя масалаларига давлатимизнинг устувор вазифалари ичида алоҳида аҳамият берилади. Бу аввало бош қомусимизда, турли қонун ҳужжатлари, қарор, фармонлар ва давлат дастурларида ўз аксини топган. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси IX бобида фуқароларнинг ижтимоий ҳуқуқлари келтирилган. Хусусан, 39-моддасида ижтимоий таъминот ҳақида “Ҳар ким қариганда, меҳнат лаёқатини йўқотганда, шунингдек боқувчисидан маҳрум бўлганда ва қонунда назарда тутилган бошқа ҳолларда ижтимоий таъминот олиш ҳуқуқига эга”¹ деб қайд қилинган. Ушбу конституциявий ҳуқуқ фуқароларимизнинг энг муҳим ижтимоий ва иқтисодий ҳуқуқларидан бири сифатида қонуний асосда ҳар томонлама қафолатлаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармонида ҳам ижтимоий соҳани ривожлантиришнинг устувор йўналишлари белгилаб берилган².

Тарихдан маълумки, ислом дини ўзининг даслабки давриданок бу масалага катта эътибор қаратган. Закот, хароҷ (хирож), ушр каби солиқларнинг жорий этилиши ва уларнинг тақсимланадиган ўринларини ўрганган киши буни яхши англайди. Ҳатто Исломнинг беш арқонидан бири закот бўлиб, у камбағал, бева-бечораларнинг эҳтиёжларини қондиришга йўналтирилади ва улуғ ибодат саналади.

Ижтимоий ҳимоянинг яна бошқа тамойиллари: силайи раҳм, садақа, закот, нафақа, ўзаро меҳр-шафқат кўрсатиш каби халқимизнинг ҳам қон-қонига сингиб кетган ислом кадриятлари борки, уларни янада чуқурроқ ўрганиш ва ўсиб келаётган ёш авлодга етказиш бугунги кунда долзарб аҳамият касб этади.

Юқорида айтилганидек, ижтимоий ҳимоянинг ёрқин бир мисоли ислом динининг асосларидан бири ҳисобланган закотда намоён бўлади. Аллоҳ таоло закот олишга ҳақли бўлган кишиларни Қуръони каримда бирма-бир баён қилган: **“Албатта, садақаларни фақат фақирлар, мискинлар, унда (садақа ишида) ишловчилар, диллари ошна қилинувчи (кофир)лар, (пул тўлаб озод этилувчи) қуллар, қарздорларга ва Аллоҳ йўлида ҳамда йўловчига (мусофирга бериш) Аллоҳ (томони)дан фарз (этилди). Аллоҳ илмли ва ҳикматли зотдир”**. (Тавба сураси, 60-оят)³.

Ижтимоий ҳимоя тизимига кирувчи ва асосларидан бири саналган нафақа ҳам ислом ҳуқуқида алоҳида ўрин олган. Нафақа сўзи луғатда “яхшиликка маблағ чиқариш” маъносини англатади. Шариатда эса, ўз қарамоғидаги шахсни етарли кийим, таом ва маскан билан таъминлашдир⁴. Нафақанинг беришнинг аҳамияти борасида Қуръонда бир неча оятлар келтирилган: Нисо: 34, Нисо: 36, Бақара: 233, Исро: 23, Исро: 26 оятларида, суннат ва ижмоъ билан янада таъкидланган.

Ислом таълимотида ижтимоий ҳимояга тарғиб этувчи яна бошқа тамойилларда ҳам улар садақалар кўринишида намоён бўлади. Жумладан, қуйидаги оятларда баён қилинган: **“Улар (ҳозирда ўз зиммаларига олган) назрларини адо қилурлар ва ёмонлиги (даҳшатлари) кенг ёйилувчи кундан қўрқурлар. Таомни эса суёб турсаларда, (ўзлари емасдан) мискин, етим ва асирларни едирурлар. (Улар айтурлар): “Бизлар сизларни фақат Аллоҳ “юзи” учун таомлантируرمىз. Сизлардан (бу иш учун) бирор**

¹ <https://lex.uz/docs/20596>

² <https://lex.uz/docs/3107036>

³ А.Мансур. Қуръони карим маъноларининг таржимаси. – Т: Тошкент ислом университети, 2009. –Б 121

⁴ Кифоя II китоб. – Т.: Шарқ, 2008. – Б 516.

мукофот ва миннатдорчилик кутмасмиз. (Инсон сураси, 7-9-оятлар)¹.

Шуни ҳам айтиб ўтиш жоизки, Ислондаги ижтимоий ҳимоя фақат моддийлик билан чекланиб қолмайди, балки руҳий жиҳатдан қўллаб-қувватлашни ҳам назарда тутлади.

Абу Зарр розияллоху анҳудан ривоят қилинади: “Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи васаллам: **“Биродарингнинг юзига табассум билан боқишинг ҳам садақа, яхшиликка буюришинг ҳам садақа, ёмонликдан қайтаришинг ҳам садақа, йўлдан адашган кишини тўғри йўлга солиб юборишинг ҳам садақа, кўзи ожиз кишига ёрдам беришинг ҳам садақа, йўлни юзида ётган тошни, тиканни, суякни четга олиб қўйишинг ҳам садақа, челагингдаги сувдан биродарингни челагига қуйиб беришинг ҳам садақади”**”, дедилар” (Имом Термизий ривояти)

“Саҳиҳул Бухорий”нинг 9-31-боблари жами 35 та ҳадис садақа ҳақида ҳадисларни ўз ичига олган. Айниқса, 1417-ҳадисида яримта хурмо билан бўлсада садақа қилиш ҳақида сўз боради². Шунингдек, Имом Термизийнинг “Сунан Термизий” тўпламининг 653, 644, 649, 656-ҳадисларида ҳам садақа ҳақида ҳадислар келтирилган³.

Аҳолини ижтимоий ҳимоялаш нафақат давлат ва нодавлат ташкилотларининг, балки ҳар бир кишининг инсоний бурчи ва вазифасидир. Шунинг учун ҳам бу каби эзгу ва хайрли ишларни амалга оширишда барчамиз бир бўлиб, ҳамкорликда фаолият юритишимиз лозим. Президентимиз томонидан ҳам таъкидланганидек, “Ўз-ўзидан равшанки, ижтимоий ҳимоя масаласи – бу фақат давлат ва ҳокимият ташкилотлари, ижтимоий таъминот ва хайрия муассасаларининг иши бўлиб қолмаслиги лозим. “Ижтимоий” деган сўзнинг кўпчиликлари, жамоатчиликка мансуб деган маънони ифода этишини инобатга оладиган бўлсак, бу ўта муҳим масала жамиятимизнинг, барчамизнинг бурчимизга айланиши даркор”.

Мамлакатимиз ривожланиш йўлида ўз олдига қўйган улкан мақсадларидан бири жамиятимизда ижтимоий ҳимоя тизимини янада такомиллаштириш, камбағалликни қисқартириш, аҳолини турмуш фаровонлигини ошириш кабилар ҳисобланади. Жумладан, ижтимоий ҳимоя масалаларини ҳар жиҳатдан тадқиқ этиш, уларни моҳиятини англаш ва ёш-авлодга етказиш мана шундай пировард режалар амалга оширилиши йўлида хизмат қилади.

¹ А.Мансур. Қуръони карим маъноларининг таржимаси. – Т: Тошкент ислом университети, 2009. –Б 423

² Имом Бухорий, Саҳиҳул Бухорий II жилд., “Ҳилол-нашр”, - Т. 2013 Б-336

³ Имом Термизий, Сунан Термизий, I жилд., “Адолат”, - Т. 1999 Б-248

"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР" МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 25-КЎП ТАРМОҚЛИ ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

(1-қисм)

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович

Мусахҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович

Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 28.02.2021

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000